"ئەوێ دی" د رۆمانا کوردیدا (دەراڤێ تەنگ) وەکو نموونە

زوزان صادق سعید
ماموستا
ئەنداما پەرلەمانێ کوردستانێ
هەرێما کوردستانا عیراقێ

کورتی

(ئەوێ دی) د شێوە و یێ خوە یێ سادە دا بەرۆڤاژی و هەڤرکێ (خود/ من/ ئەز)ە، لەوما گومان تێدا نینە کو ئەڤ هەڤرکیا تائیفی، رەگەزپەرستی، چینایەتی یێن توشی جیهانێ بووین ب هەر شێوەکی ژ شێوان رەنگڤەدان یا لسەر (خود)ی کری. ئەڤە ژی ئەگەرەکە کو هەردەم مرۆڤ هەست دکەت کو یێ دشەرەنیخ وهەڤرکیەکا بەردەوامدا دگەل (ئەوێ دی) چونکی هزر وئایدیۆلۆژی وبیروباروەرێن وان وپرنسیپ وتێگەهشتنا وان بۆ ژیانێ تاکو نەریتێن وان ژی د ژێك جودانە. رۆمان ئێك ژ وان چەشنێن ئەدەبیە ئەوا وێنێن (ئەوێ دی) و(ئەز/ خود) لسەر هەمی ستراکچەرێن وێ دهێتە دیتن. رۆمانا کوردی تاکو رادەکێ شیایە بەرجەسەکرنا وان وێنا بکەت ئەوێن بەردەوام دگەل تاکێ کورد دهەڤرکیێدا بتایبەت ئەو رژێم و لایەنێن هەمی دەما هەولداین هێزا خوە ژبۆ چەوساندن وتەپەسەکرن وقرکرنا ونەهێلانا کەلتور و شینوارێن مللەتێ کورد بکارئینای، ئەڤە ژی پالدەرك بوو کو رۆماننڤیسێ کورد دمیانا ڤەگێرانا وان سەرهاتێن (ئەوێ دی) لسەر مللەتێ کورد بکارئینای وەکو تەڤنەکێ هونەری دناڤەرۆکا تێکستەکێ ئەدەبیدا بدارێژیت.

پەیڤێن کلیلی : رۆمان، ئەوێ دی، کوردی.

1. پێشەکی

دیارە، بەرفرەهییا ئاسوێێن رۆمانێ ل توخیبەکێ ناراوەستیت؛ لەوما ڤەکولینکرن لسەر هەمی وان لایەنێن درۆمانێدا دهێنە پیادەکرن دەرگەهەکە بۆ رەخنەگرێ رۆمانێ و خاندەڤانێ دهەمان دەمدا کو ئاشنایی هندەك ژ وان بابەتان ببیت ئەوێن ب شێوەکێ چ راستەوخو یان نەراستەوخو دناڤ ناڤەروکا وێدا دهێنە بەحسکرن. بابەتێ ئەز و ئەوێ دی ئێك ژ وان بابەتان بوو یێن وەکو لایەنەکێ داپوشی دناڤ رۆمانێدا دهێتە دیتن ئەڤجا ئەڤ (ئەوێ دی) چ کەس بیت یان هەر تشتەکێ دیتربیت کو بەرامبەر (ئەز/ من) بکاردهێت و زور جارا هەڤرکیا ڤان هەردووا ئاراستا رومانێ گهورییە و ئەڤ چەندە بوویە جهێ سەرنج راکێشانا خاندەڤانێ رۆمانێ.

گرنگیا بابەتی

گرنگیا ڤێ ڤەکولینێ دمیانا دیارکرنا وێ هەڤرکییا دناڤبەرا (ئەوێ دی و من) ژ لایەکی و (ئەز و خودێ مرۆڤی) ژلایەکێ دیترڤە دیاردبیت و چاوەنییا پیادەکرنا ڤان هەردو تەوەرا دناڤ تێکستا رۆمانێدا بێ کو هەست بهێت کرن کو ئەڤ لایەنە یێ داپوشییە وهەمی خاندەڤان هەست ب وێ هەڤرکیێ ناکەن.

ئەگەرێ هەلبژراتنا بابەتی

ژبو پتر ئاشنا بوون لسەر وان تەکنیکێن هویر ئەوێن گەلەك ژ خاندەڤانا هەست پێ نەکەن دەمێ رۆمانێ دخوینن ئەڤ ڤەکولینە هاتیە ئامادەکرن، هەروەسا تاکو نوکە د ئەدەبیاتێن کوردیدا وبتایبەت لسەر رۆمانێ ئەڤ بابەتە (ئەوێ دی/ ئەز) نەهاتیە بەحسکرن ڤەکولەری ب فەر زانیە تیشکا بێخیتە سەر ڤی بابەتی.

رێبازا ڤەکولینێ

ئەو رێبازا دڤێ ڤەکولینێدا بکارهاتی میتودا (وەسفی شیکاری)یە.

1. تێگەهێ ئەوێ دی و ئەز

دیارە کو هەردو زاراڤێن ئەوێ دی و ئەز هەڤبەرێن ئێکن؛ ب رامانەکا دیتر هەردەمێ (ئەز یان من) هات مسوگەر بەرامبەری وێ دێ (ئەوی دی) هەبیت ئەڤجا ئەڤ هەردوکە د ژێك جوابن دهزروبیرێن خوەدا یان هەڤرکێن هەڤدوبن دژیانێدا یان

المجلة الاكاديمية لجامعة نوروز
المجلد 7، العدد 1 (2018)
استلم البحث في 2018/1/2، قبل في 2018/3/2
ورقة بحث منتظمة نشرت في 2018/3/31
البريد الالكتروني للباحث : zozan.sadiq@gmail.com
حقوق الطبع والنشر © 2017 أسماء المؤلفين. هذه مقالة الوصول اليها مفتوح موزعة تحت رخصة المشاع الابداعي النسبي – CC BY.NC.ND 4.0

doi : 10.25007/ajnu.v7n1a179

هەڤرکێن هەڤبن د هەر بوارەکێ دیتردا، کو دەلالەتا دوالیزمییا (هێز/ لاوازیێ) ددەت. دبوارێ فەلسەفیدا (ئەوێ دی) وەکو چەقەکێ هەڤرك و دیالێتیك بەرامبەر (ئەز) هاتیە دیارکرن نەخاسمە دبوارێ هزریدا وهەبوونا جوداهیان دناڤبەرا واندا وئەڤ جوداهییا هزری فاکتەرێ سەرەکییە بۆ پەیدابوونا هەڤرکیێن دیترێن ژیانێ تاکو دگەهیتە داگیرکرنێ. ژ لایێ زمانیڤە "ئەوێ دی" ب "اخرون و اخراه، اخر و اخریات" بو کومکرنێ و ب واتایا "الغیر" هاتیە لێ دەلالەتا وێ بۆ رەگەزەکێ جودا یان هەر تشتەکێ جودا ژ بەرامبەری خوە هاتیە دانان(2). بەلێ (ئەز) بەرامبەر (انا) هاتیە ود ڤەکولینێن دەرونیدا ژی چەندین زاراڤ بەرامبەر بکاردهێن ئەوژی (تاك، کەس، تاککەری،نوێنەری، مروڤ، دەروون)(3). ژ لایێ زاراڤەی ژیڤە، ئەگەر سەرنجەکا کورتا مێژووی لسەر ئێکەم جار چاوەنیا بکارئینانا زاراڤێ (ئەوێ دی) بدەین دێ دیاربیت، کو رە و ریشتالێن وێ دێ زفرن بو یونانیان. دەمێ ئەرستوی دیارکری کو خودێ یونانی یێ ژ کەرستەکێ روناهیێ چێکری جودا ژ مروڤێن دیتر و وەسا دا دیارکرن کو ئاڤ و با و ئاخ وژینگەها یونانی تێدا دژین وەکی یا چ جهێن دیتر نینە، لەوما ژی مروڤێن یونانی وەکی یێن دی نینن. هەروەسا دیارکریە کو هەر کەسێ ب زمانێ یونانی نە ئاخڤیت ئەو (بەربەری)یە؛ ئانکو ئەرستوی هەولدایە ب هەمی شێوان ئەوی دی بەرامبەر یونانیان یێ هاوسەنگ نەبیت و ل ئێك ئاستێ مرۆڤایەتێدا ناژین و ب ڤی شێوەی زاراڤێ (ئەوی دی) ب رەنگەکێ داپوشی پەیدابوو. تێگەهێ (خود) دکەڤندا گرێدای تێگەهێ (دەروون) (ئەوێ دی) بوو کو ب رامانا جەوهر یان ماهیەت دهات(4)، لەوما رژدیکرنا فەلسەفا نوی ژی پتر کەتە سەر فلسەفا "خودی" و رینیە دیکارت (1596.1650) ب ڤێ ئاراستێ هاتە نیاسین ودیارکر کو هەبوونا "خودی" تشتەکێ راستەقینەیە ئەوژی پشتی کوتنا وی یا ناڤدار "ئەز هزردکەم ئانکو ئەز یێ هەیم" ئانکو هەبوونا هەر (ئەز –من) هەبوونا بەرامبەرەکییە کو ئەوژی (ئەوێ دی) یە، ب هەمان شێوە (ئیمانویل کانت و یوهان غوتلیب فیشتە 1762.1814) وەکو دو فەیلەسوفێن "خودی" درێیارزێن خوەدا دهاتن نیاسین وپاشی (فردریش جورج فیلهلم هیگل 1770. 1830) ب فەلسەفا خوە ڤە هات و چەسپاندنا هەبوونا پەیوەندیێ دناڤبەرا هەردو جەمسەرێن "خود" و "ئەز.من"و ب ڤی شێوەی "خود" ب فەلسەفا بونگەرایی و بزاڤێن رومانسیڤە هاتە بەندکرن وپاشی هەر ئێك ژ(سورین (کیرکجارد 1813. 1855)، (ارتور شوبنهاور 1788. 1860)، (فردریك نیتشە 1844. 1900)، (مارتن هیدغر 1889. 1976)، (هنری برجسون 1859. 1941)، (یوهان کریستوف فردریش فون شیلر 1759. 1805)،(اریك فروم 1900. 1980)پێ هاتن نیاسین. لێ دیارە کو گەلەك خوەدیتنا هندەك نەتەوان وەکو کەلتورەکی لێهات نەخاسمە پشتی داگیرکرن وکولونیالییا وەلاتێن روژئاڤا بۆ وەلاتێن روژهەلات و بڤێ چەندێ وەلاتێن کولینیلی هەمی هەولێن خوە ئێخستنە رێ ژبو بەرزبوونا (ئەز. من/ انا) بەرامبەر ئەوێ دی. دبیت ئەڤ چەندە ژی بزڤریتە ((سالا 1492 کو مێژوویەکا هەڤدەمە دگەل دوو رویدانێن گرنگ ئەوژی ئاشکراکرنا ئەمریکا بۆ جیهانا نوو ودەرکرنا عەرەب وموسلمان و جوهیان ژ ئەندەولسا ئەسپانی و بڤێ چەندێ ژێدەرێن روژئاڤا ڤالابوون ژ سیما و ساخلەتێن روژهەلاتی ئەوژی ژ ئەنجامێ خوە بەرزکرنا ئەزێ روژئاڤا))(1). ل ڤێرێ دیاردبیت کو هەبوونا ئەوێ دی د هزرا (ئەز. من) وەکو تشتەکێ زکماکییە و ئەڤە هەر ئەوە ئەوا فرویدی ئاماژە بو کری.

1.1 "ئەوێ دی" و"ئەز" دبوارێ فەلسەفیدا

د ئینسایکلوپیدیا (لالاند) یا فەلسەفیدا پەیڤا ئەوێ دی (الاخر) دیارکریە کو((ئێك ژ وان تێگەهێن سەرەکی یێن هزری نە کو بزەحمەت پێناسەکا هویر بۆ بهێتە دیتن، لەوما دشیاندایە وەکو تێگەهەکێ هەڤدژی خوە ب خوە بیت وب هندەك زاراڤێن دیتر بهێتە نیاسین مینا جیاواز، هەڤدژ، بژارە))(5). کەواتە دیارە کو ئەندریە لالاند ب خوە ژی نەشیایە پێناسەکا دروست بدەتە ڤی زارافەی، چونکی هندی واتا وێ یا ناڤخوی (چمنی) گریدای ناخێ مرۆڤییە و ئەو هەستێن گرێدای ب خوە بەرزکرنێ ود ڤێرێدا مرۆڤ ژ مرۆڤی جودایە لەوما چ پێناسێن راستەقینە بۆ ناهێتە دان تنێ ل سەر ئاستێ کەسی نەبیت وهەر ئەڤ جورە زاراڤە بووینە ئێك ژ وان زاراڤێن شوك بۆ وان کەس وبسپوران چێکری ئەوێن دبیاڤێ شیکارکرنا زاراڤاندا کاردکەن نەخاسمە بسپورێن بوارێن مروڤایەتی وزانستێن جڤاکی کو دبزاڤێن بەردەوامدانە بۆ گەهشتن ب تێگەهشتنا فرە ئاریشێن مرۆڤی. "هیگل" وەکو فەیلەسوفەك شیا دەستنیشانا وێ پەیوەندیا دناڤبەرا (خود.من. ئەز. ژات) و (ئەوێ دی)دا بکەت ئەو ژی ب رێکا دەستنیشانکرنا تێگەهێ (خود) وەکو رولێتەکا ئەکتیڤ یا هەر بزاڤەکێ و وەکو لایەنەك هەلگرا (چاوەنیا. الکیفیات) ژ لایەکیڤە و دهەمان دەمدا جێبەجێکارا کریاران ژ لایەکێ دیڤە، ئانکو هەستکرن ب هەبوونا (خود) هەستکرنە ب (من –ئەز). ژڤێرێ دیار دبیت کو هیگل (هشیاری) یا جودا و ڤەدەر کری ژ (ئەوێ دی)؛ ژبەرکو خود سنترالکرنا خوە ل دور خوە ب خوە دکەت بێ بەرچاڤ وەرگرتنا

doi : 10.25007/ajnu.v7n1a179

گرنگییێ ب (ئەوێ دی) بدەت، لەوما ژی هیگل دبێژیت : ((هەستکرن ب "خودی" هەبوونە ب خودەکێ سادە و یەکسان بەرامبەری خوە ب خوە. نەفیا هەمی وان گرێدایێن خود ب ئەوێ دی ڤە دکەت، ئانکو ماهیەت و بابەتێ رِەها ل دەف وی دبنە "ئەز. من"))(6). ئانکو ئەنانیەتا "خود" ب وی ب خوە هەستکرنێن وی بەرامبەر "ئەوێ دی" مراندینە و دیتنا وی یا خوە بەرز دیتنێ چ تشتێن دیتر نابینیت. کەواتە "ئەز –من" سەنتەرێ "خودی" یە و "خود" بەرامبەر "ئەز.من" یا خوە یا گرتیە و ئەڤەیە ئەو جرکا ئەو هەست ب خودێ خوە دکەت. کەواتە تێگەهێ (ئەز. من) و (ئەوێ دی) پتر کەتینە دبوارێ فەلسەفیدا و (سیغموند فروید 1856. 1939) ب شێوەکێ ئەڤ هەردو زاراڤە رونتر لێکرینە و گرێداینە ب دەروونێ مرۆڤی ڤە ئەڤجا هەر رەفتارەکا ژ "ئەز. من" دەردکەڤیت بەرامبەری وێ "ئەوێ دی" دێ کاردانەڤەیا خوە هەبیت، لەوما ژی هەردەم وەکو دو جەمسەرێن هەڤرك وهەڤدژی ئێك دهێنە نیاسین. ب واتایەکا دی تێگەهێ "ئەوێ دی" بیروبوچونێن جودا لسەر هەنە هەر ژ دیتنێن فەلسەفی، دەروونی یان ئەدەبی، لێ واتایا ژ هەمیان بەرچاڤتر ئەوە کو واتایا"ئەوێ دی" یا جودایە ژ "ئەز –من" ئانکو ئەو واتایێن هەڤدژی ئێك چ ئەڤ "ئەوێ دی" و"من – ئەز" تاك کەسی بن یان کومەل بن.((پێکئینانا وێنێ "ئەوێ دی" د رەهندێن خوە یێن خویەتی و بابەتیدا و د شێوە و ناڤەروکێن خوەدا دمیانا "خود" دا دبورین ئەوا وی وێنەی چێدکەت ب هەمی وان هەڤرکێن ئایدیولوژی و سیاسی ومێژووی یێن ئەڤ "خود"ە ب خوەڤە دگریت ئەڤە و ژبلی وی وێنەی ئەوێ " ئەوێ دی" ب رێکا هندەك کار وکارڤەدانێن خوە وێنەکێ ل دەف "ئەوێ دی" دورست دکەت))(7). کەواتە تێگەهێ هەردو زاراڤان دمیانا بەردەوامیا ژیان و پێکڤەژیانێ پەیدادبیت و دڤێرێدا وێنی وەك ئێك و هەڤدژ بەرچاڤ دکەڤیت ول ڤێرێ پەیوەندیا پێکگهورینێ دناڤبەرا "ئەوێ دی" و"ئەز. من" دا پەیدادبیت. شێوێ "ئەوێ دی" بەرامبەر "ئەز. من" ب رەنگێن جودا هاتینە دەربرین کرن لێ ب قالبەکێ داپوشی کو تێگەهێ "ئەوێ دی" د فەلسەفا مارکسیدا خودانێ کارییە ئانکو سەرمایەدارە، و ل دەف کەسێن دیندار "ئەوێ دی" ئەو ئایێ بەرڤاژی ئایێ وییە. و ل دەف سیاسەتمەدارا وەکو وزەکا بهێز هەڤرکیا لایەنێ بەرامبەری خوە دکەت ژبو خوە زالکرنێ، ژبلی ڤان دیتنا هەمیان (جان پول سارتەر 1905. 1980) ب بوچوونەکا دیتر تەماشە دکەت ئەوژی ((ئەوێ دی دچارچوڤەکێ دیاردەگەرایەتیدا دبینیت، ئانکو ئەوێ دی ئەز نینم وبەروڤاژی وچ ژ هەردویان کارتێکرنێ ل هەبوونا یێ دیتر ناکەت و بڤێ چەندێ لێك نیاسینا هەردویان یا ئاسان نینە))(8). ئانکو ئامادەبوونا خودی کو "ئەز. من" ب خوڤە دگریت نابیت ئەگەر ئامادەبوونا "ئەوێ دی" نەبیت، کە واتە پەیوەندیەکا دیالێکتیکی یا دناڤبەرا واندا هەی.

1. 2 تێگەهێ (ئەوێ دی) و (ئەز) د بوارێ ئەدەبیدا

دیارە کو پشتی (ئەوێ دی) وەکو تێگەهەکێ فەلسەفی هاتیە دانان، چونکی لێگەریانا (ئەز. من – خود) لبەرامبەری (ئەوێ دی) لێگەریان بوو ل ماهیەتێ پاشی ل جەوهەر و فاکتەرێن دبنە هەڤرك دناڤبەرا هەردواندا. ئەدەب و رەخنا ئەدەبی وەکو بوارەکێ زانستی ئەڤ هەردو تێگەهە بشێوەکێ راستەوخۆ دناڤ ناڤەروکا تێکستێن ئەدەبیدا پیادەکریە چ ب مەرەم یان بێ مەرەم، لێ یا گرنگ ئەوە کو هەر ئێك ژ (ئەوێ دی وئەز) خوە وەکو دو هێزا دبینن و هەر ئێك بزاڤێ دکەت زالگەها خوە بسەپینیت. هەروەکی (بلیز باسکال 1632. 1662) ئاماژە دکەت کو(("ئەز" دو ساخلەتێن هەین، ژ لایەکێڤە ئەو ب خوە دگەل خوە یێ راست نینە لەوما خوە کریە سەنترالیزما هەر تشتەکی و ژ لایەکی دیتر ڤە هەولا تەسککرنا "ئەوێ دی" دکەت و بزاڤا دوور ئێخستنا وی دکەت؛ چونکی هەمی"ئەز – من" دوژمنە و دڤێت زالگەها خوە بسەپینیت))(9). دیاردبیت کو بەرامبەر هەر ئێکی ژ "ئەز و ئەوێ دی" دوژمناتیەکا هەی، رە و ریشالێن وێ دزڤرن هەبوونا وان هەڤرکێن چ سیاسی، ئایدیۆلۆجی، رگەزی و نشتیمانی و نەتەوەی.... بێگومان ئەڤ چەندە هەمی وەکو وێنەی دناڤ تێکستێن ئەدەبیدا رەنگڤەددت، چونکی رِادا کارتێکرنێ ل سەر ڤیسەرا دمیانا دەقێن ڤیسینێن واندا دیار دبن. دیسان دەمێ بەحسێ "ئەوێ دی" دهێتە کرن "خود" ب خوە بەرامبەر ئاشکرا دبیت و پەیوەندی دناڤبەرا وان دبیاڤێن سیاسی، ئایدیۆلۆجی، جڤاکی، کەلتوری دەردکەڤیت ئەڤ چەندە ژێ ل سەر وی بنیاتێ یا هاتیە هەبوونێ کو "خود" پێکهاتەییا سەرەکی یا بزاڤ و لڤینێن هزرییە. پیادەکرنا ڤان هەردوو زاراڤان دبوارێن ئەدەبیدا ب گشتی و د رۆمانێ بتایبەتی بشێوەکێ داپوشی دهێتە دیتن ئانکو وەکو هەڤرکیەکا ناڤخوی وڤەشارتی دهێتە هەستپێکرن، چونکی کەڤناتیا هەڤرکێ دناڤبەرا "ئەز.من" و"ئەوێ دی" دزڤریتە دەستپێکا پەیدابوونا مرۆڤایەتیێ. ئەڤجا هەمی دەما "ئەز –من" وەسا خوە دبینیت کو ئەو یێ تەمام و دورستە و "ئەوێ دیتر" یێ جودایە ژ وی. ئەڤ هەستکرنە هەمی ژ ئەنجامێ وێ گرێ دهێت ئەوا فروید دەستنیشانکری کو((دەروون یا پێکهاتیە ژ

doi : 10.25007/ajnu.v7n1a179

"ئەز. Ego" کو خودێ دەروونییە و "ئەو Id" کو دەستپێکا دەروونییە و "ئەزێ بالا Super Ego" ب دەروونی لەزەکەر دهێت نیاسین))(10). هەر ئێك ژ ڤان خوە دبینیت ئەو یێ بهێز د گورەپانا خوە زالکرنێدا، لەوما ژی ئەڤێ چەندێ د تێکستێن ئەدەبی ژێدا رەنگڤەدانا خوە هەیە چونکی کارڤەدانا دەروونێ ڤیسەرییە ئەوێ ئەوژی خوە دبینیت یێ ژ هەمیان جودا د هزر و بیرێن خوەدا تنێ وەکئێکیا وان دمیانا(رەهندێن سەردەمی یان ناڤێ مرۆڤیدا بەرچاڤ دکەڤن)(11). رۆماننڤێس دبیاڤێ ڤێلسینا خوەدا بزاڤێ دکەت کو خوە ژ"ئەز.من" ئەوا د واقیعیدا قورتالبکەت ژبو سەرکەتنا خودێ خوە، چونکی بیاڤێ "خود" مەزنترە ژ یێ "ئەز. من" هەروەکی "جان پول سارتر" دبێژیت : (ئەگەر من بڤێت ئەز پشت راستیا هەبوونا خوە بکەم ڤێت ئەز یێ بەرزراگرتی بم، و کویلەیێ ژناڤببەم ئەوا ئەوێن ژبلی من پیادەدکەن)(12). دیاردبیت کو ڤوناغێن ژیانا کوێلەیێ، بورجوازیەتێ، سەرمایەدارێ بهایێ مرۆڤا دیاردکر و ب وێنە وشێوێن جودا جودا دبوارێن ئەدەبیدا هاتنە بەرجەستەکرن. سەرەرای وێ چەندێ کو رومانڤێس کەرستێ رومانا خوە ژ جڤاکی وەردگریت بەلی ناڤەرۆکا تێکستا وی یا دوور نینە ژ خوە دیتنا وی ب خوە، چونکی دبیت ئەڤ هەبوونە یا خوزای و زکماکی بیت. یا ژ هەمیان گرنگتر مەرج نینە رومانڤیس ڤەگێرانا رویدانا سەردەمێ خوە بکەت؛ چونکی وەرگرتنا وێ رووداناا ئەو تەڤنێ ڤەگێرانێ ل سەر د چنیت رێکا بەرامبەر رەهند و هزرێن هەڤدژ و وەك ئێك و ژێك جودا ڤەدکەت، ئەڤە ژی ئێك ژ وان رێکایە ئەوا رومانێ ب مەزنترین ژانرێ ئەدەبی ددانیت و هەمی جورێن دی یێن ئەدەبی دناڤا خوەدا باوەش دکەت.

3.1 "ئەوێ دی" یێ کولۆنیال د رۆمانێدا

وەسا دیارە کو ئەوەێ دی یێ کولونیال پەیوەندی یا ب جهیڤە هەی، چونکی خالا هەڤرکێ دناڤبەرا واندا داگیرکرن وزالگەهکرنە ل سەر وەلات وئاخا مللەتەکی وسەپاندنا کەلتۆر و نەریتێن خوە، دبیت دەستپێکا کولونیالیێ دیروکەکا کەڤن هەبیت بەلێ ئەوا د رۆمان و تێکستێن ئەدەبیدا دهێتە دیتن ئەو کولونیالیە ئەوا نوی مینا سەپاندن وداگیرکرنا وەلاتێن ئەوروپی بۆ وەلاتێن عەرەبی و ئەڤ چەندە وەکی وێنەکێ رەنگڤەدای د تێکستێن وان یێن ئەدەبیدا دهێتە دیتن. پشتی وەلاتێن وان بجە ژی هێلاین هندەك شینوار وەکو پاشماوە لدویف خوە هێلان و وەکو زاراڤا دناڤ بەرهەم و ئاخفتنێن روژانەدا دهاتن ودهێن دیتن وەکی وێ بزاڤا "ئیدوەرد سەعید" کری بۆ ((هەلوەشاندنا تێگەهێن : نشتیمان، نەتەوە، ناسنامە، و رەڤزا ڤان تێگەهان کر و دیار کر کو ئەڤە هزرەکا ئەورپییە لدەمێ کولونیالیێ وەکو بەهانە دگەل خوە ئینابوون))(13). ئەڤە ژی ئێك ژ وان شوینوارایە ئەوا داگیرکرن ل پشت خوە دهێلیت ب مەرەما مژیلکرنا خەلکی ب ڤان تێگەهاڤە وهەر لایەنەك ب شێوەکی تەماشەی کەیسا داگیرکرنێ بکەت. رومانڤیسان پیادەکرنا کارەکتەر وکەلتور وهەمی ئەو پرنسیپێن ئەو کولونیالییە پێ هاتی دناڤ رومانێن خوەدا پیادەکرن ورولەکێ بەرز ب وان کەسایەتیا دا ئەوێن هەبوونا وان یا گرنك د دەمێ داگیرکرنێدا ((هشیاریا رۆمانا کولۆنیالی لسەر پێدانا رولێ بەرچاڤ وپایە بەرز ب کەسایەتیێن روژئاڤایی دناڤ جیهانا ئاشوپی یا رۆمانڤیسیدا بیاڤەکێ بەرفرە ب خوەڤە دگریت، سەرەرای دیارکرنا هندەك کەسایەتیێن نە روژئاڤا وەکو بەگرەوەند بۆ گەشەکرنا رویدانێن سەرەکی، چونکی بەردەوامییا وان ب کارەکتەرێن پەرەپێدانا ڤەگێرانا رووبدانێ دهێنە هژمارتن))(14). کەواتە دیاردبیت کو رۆمانڤیسان پشت بەستنا سەرەکی ئێخستیە سەر کارەکتەرێن بیانی ورۆلەکێ ڤەشارتی ب وان کارەکتەران دایە ئەوێن د کەوالیسێن رووبدانادا وەکی پالدەرکی بۆ بەرەف پێشبرنا رویدانا و گەشەکرنا وان دهێنە دەستنیشانکرن. ڤێسەرێن رۆمانا عەرەبی بهەر شێوەکی بیاڤەکێ مەزن دایە کولونیالیێ نەخاسمە د رۆمانێن فەلستینیدا کو "ئەوی دی" ل دەف وان کەسێ "ئیسرائیلی "یە کو ئاخاوان یا داگیر کری و زالگەها خوە یا لسەر سەپاندنی ئەڤە و ژبلی ڤیسەرێن وەلایێن دی یێن عەرەبی کو ب هەمان شێوە "ئەوی دی" یێ کولۆنیال ژ لایەکی جوهی نە و ژ لایەکی ئەو وەلاتێن پشتی شەرێ جیهانی ئێنتیدابا خوە لسەر ئاخا وەلاتێن عەرەبا سەپاندی، چونکی ب هەردو رێکا وەلاتێن وان ژ بن حوکمێ وان ب خوە دەرکەتیە.

د ئەدەبیاتێن کوردیدا دیسان وێنێ "ئەوێ دی" ب شێوەکێ راستەوخۆ دهێتە دیتن؛ چونکی ژ بلی سەپاندنا خوە زالکرنێ چ ژ لایێ وەلاتێن ئەوروپی لسەر وەلاتێن عەرەبی یان ژی یێن عەرەبی و وان وەلاتێن هەڤپشك دئاخێدا هەی، ئانکو ژ لایەکی ئاخ و ولات لێ هاتیە ستاندن و داگیرکرن و ژ لایەکێ دیتر ڤە ستەمییا نەتەوەی و ناسنامە و دەربەدەری ل سەر هاتیە کرن ب مەرەما بنبڕکرنا ڤشێ کوردا بهەر رێك وشێوەکێ بیت، بەلێ کەیسا کوردی ل چ جهان رانەوەستا بەلکو خورتر لێدهات وپتر درژدبوون لسەر بدەستڤەئینانا ئارمانجێن نەتەوەی. ئەڤە هەمی ئەو وێنەبوون ئەوێن رۆمانڤێسی مفا ژێ وەرگرتین بۆ چنینا تەڤنێ رومانا خوە، هەر چەندە ڤوناغێن دیروکەکا تومارکری ب خوەڤە دگریت بەلێ رۆمانڤێس شیاینە ب ئاشوپ وفانتازی وتەکنیکەکا هونەری وان رویدانێن دیروکی ئەوێن "ئەوێ دی" رۆل د ستەمکاری و

doi : 10.25007/ajnu.v7n1a179

تەپەسەكرنا واندا هەی بكەتە بەرهەمەكێ هونەری و هێڤێنێ رۆمانا خوە ژ وان رووبدانا وەربگریت.

2. پیادەكرنا پەیوەندیێ دناڤبەرا (ئەوێ دی و ئەز) درۆمانا (دەراڤێ تەنگ)(15) دا

د رۆمانا هەر مللەت و نەتەوەكیدا (ئەوێ دی) جهێ خوە دگریت بێ دەستویردان؛ چونكی هەر چ نەبیت ئەو (ئەوێ دی) دكەڤیتە بەرامبەر كەسەكێ دی كو (ئەز) یێ جودا دهزر و بیر ورەهندێن خوە یێن سیاسی، ئاینی، جڤاكی و... لەوما ژی د ڤی بیاڤیدا رۆمانڤیسێ كورد ژی مینا هەر رومانڤیسەكێ دیتر پەیاما رۆمانا خوە ئاراستەی ئەوێ دیتر كریە بشێوازەكێ كو تێدا هەمی وزا خوە بۆ وێ پەیامێ تەرخانكریە. ئەگەر چ هندەك رۆمانێن كوری ب ئەوێ دیتر هاتینە دەربرین كو هەلگرا پەیامەك وناڤەرۆكەكا ئەڤینداریە، بەلێ ئەڤ چوارچوڤێ ئەڤینداریێ وەكی یێ شعرێ نەهاتیە سانسۆر كرن وداپوشین بەلكو ب شێوەكێ راستەوخۆ هاتینە ڤەگێران. كەواتە ئەو پەیوەندیا دناڤبەرا (ئەوێ دی و ئەز) دمینا وێ دیالوك و مونولوگ و ب رێكا ڤەگێرێ هەمی تشتزان دهینە كوتن نەخاسمە دبوارێن :

1. ستراكچەرا بیرو باوەران (ئایدیۆلۆژی)
2. ستراكچەرا ئاینی.
3. ستراكچەرا رەگەزی.
4. ستراكچەرا فەلسەفی.
5. ستراكچەرا كەلتوری.
6. ستراكچەرا چینایەتی.

2. 1 ستراكچەرا بیرو باوەران (ئایدیۆلۆژی)

سەرەرای هەبوونا ئایدیۆلۆژیێن جودا دناڤبەرا مرۆڤاندا وسەرەرای وێ هەڤركیا هزری ئەوا دناڤبەرا "ئەوێ دی" و"من/ئەز" دا. دیاردبیت كو نەبتنێ ژێك جودابوون دئێك بواردا هەیە، جوداهیا ئایدیۆلۆژی ئێك ژ فاكتەرێن سەرەكیە یێن هەبوونا هەڤركیا چینایەتی و نەتەوەی.

ئایدیۆلۆژیا هەروەكی (عەبدواللا ئەلعوری) دیاركری پێنج بكارئینان یێن هەین ئەوژی

ئێك : ئەو دیتنا چەرخێ هەژدێ بۆ ئایدیۆلۆژیایێ كو ب مەرەما هزرێن بەرێ دهات ئەوێن وەكو پاشماوەی هاتینە ڤەگوهاستن ژ چەرخێن نەزانین و بەد پەرستیێ.
كە واتە وەسا تەماشەی ئایدیۆلۆژیایێ دكر وەكو دەستپێكەك ژ مێشكێ تاكەكەسی.

دوو : بكارئینانا فەیلەسوفێن ئەلمان ب تایبەت هیگل و رومانسیا، كو ئایدیۆلۆژیا لدەڤ وان سیستەمەكێ هزرایە دەربرین ژ وی گیانی دكر ئەوا پالدەر بۆ پارچەیەكا مێژوویێ ژ بۆ گەهشتن ب ئارمانجا مەرەم كری، كەواتە وەسا تەماشەی ئایدیۆلۆژیایێ دهات كرن هەر ژ مێژوویێ وەكو پلانەكا هشیاریێ.

سێ : بكارئینانا ماركسی، كو ئایدیۆلۆژیا سیستەمەكێ هزرییە رەنگڤەدانا ستراكچەرا جڤاكی دكەت. ئانكو تەماشەی ئایدیۆلۆژیایێ ژ ئاڤاهێ ناوەكی یێ جڤاكێ مرۆڤان وەكو هێزا بەرهەمهێنەر دهێت كرن.

چار : بكارئینانا نیتشە. دبینیت كو ئایدیۆلۆژیا كومەكا ئاشوب و فێلبازیاییە ژ مرۆڤی دهێتە رەنگڤەدان، قوربانیا وێ ژی یاسایا ژیانێیە. كەواتە وەسا تەماشەی ئایدیۆلۆژیایێ دهێت كرن ژیان وەكو دیاردەكا گشتی هەردوو جیهانێن رەق و زیندی ژێكڤەدكەت.

پێنج : بكارئینانا فروید، كو ئایدیۆلۆژیا كومەكا هزرایە دەرئەنجامێ وێ هوشمەندییێیە ئەوا سلوكێ مرۆڤی رەنگڤەددەت كو بەروڤاژی یاساییێیە. ئانكو ئایدیۆلۆژیا ژ چێژێ دەستپێدكەت كو ئەڤە ژی ساخلەتا گیانەوەرایە پاشی یا مرۆڤێن دەستپێكێ(16).

كەواتە دیارە كو ئەڤ شلوڤەكرنا ئایدیدیۆلۆژیایێ هەمی بوار ب خوەڤە گرتینە ودئەنجامدا هەر ژ دەستپێكا پەیدابوونا مرۆڤایەتیێ تاكو نوكە هەڤركیا هزری یا بەردەوامە بێ كو هەست پێ بهێت كرن كو پێش وەخت پلان بۆ بهێت دانان هەروەكی دیتنا فرویدی، لەوما ژی رۆمانڤێس دەمێ تەڤی رۆمانێ ددانیت بپلان باسێ ڤان رەنگە هزرا دكەت، بەلێ دبیت تا رادەكێ یێن هندەك كارەكتەران د داپوشیین. هەروەكی درۆمانا (دەراڤێ تەنگ)دا هاتی كو راستە ل دەستپێكێ رۆمانڤێسی هەستێ نەتەوەی یێ قارەمانێ رۆمانا خوە "رویكەش" دیاركریە، بەلێ تاكو دوماهیێ هەست ب هزر وئایدیۆلۆژیا وی ناهێت كرن، جونكی جوداهییا كەسایەتیا وی كارەكتەری و هەولدانا رۆمانڤێسی بۆ داپوشینا هەستا خوە یا نەتەوەی دناڤ ناخێ قارەمانیدا دو تەوەرێن ژێك جودابوون زۆر جارا ئاشكرا دبو كو قارەمانێ رۆمانێ هەر رومانڤیس ب خوەیە، بەلگە ژی بۆ ڤێ چەندێ ل هندەك جها رۆمانڤێس وەكی ڤەگێرەكێ هەمی شتزان ژ زار دەڤێ قارەمانی دئاخڤیت بێ كو بزانیت كو ئەو رۆمانڤیسە بۆ نموونە دبێژیت : ((... ئەڤێ سەرهاتیێ بەرسڤا سەیدای دمەژێ "رویكەش"ی دا ئاكنجی كر، پشتی ڤێ چەندێ هەمی گومانێت وی هاتن برین كو خوین ژ هەمی تشتا بهاگرانترە ل جەم مرۆڤا، بەلێ مرۆڤ ڤی تشتێ بهاگران ئەرزان

doi : 10.25007/ajnu.v7n1a179

دکەت د رێکا هیڤییێت مەزندا، درێکا باوەرییێت راست و دروستدا، درێکا ئاخا پیروز وبژویندا....))(17). کەواتە دیاردبیت کو خوین بەخشین چ ب مەرەما بەرەڤانیکرن ژ وەلاتی یان پرەنسیپ و ئایدیۆلۆژیەکا تایبەت ل دەف هەردوو لایەنا (ئەوێ دی و ئەز) بهایێ خوە یێ هەی، بەلێ جوداهییا د ئارمانجێدا کو ئەوە یا ژێك جودا ئەگەر نە هەردوو بهایێ وێ خوین وخوە گوریکرنێ دزانن. ئەڤە ژی هەر ئەوە یا "دی تراسی" پێ مەرەم کو ((هەست دینەمویێ سەرەکی یێ هزرایە، بەلێ ئەو میکانیزما ئەو هزرێن ڤان هەستا دروست دکەن ئاشکرانەکریە، بەلکو تنێ ئاشکراکریە کو هەست پێکهاتەییا رەوشت وهشیاریا مرۆڤی دکریارێن سەرەکیدا وەکی شیان، زانین، شیان ل سەر حوکمدانێ وئیرادێ یا هەی))(18). ئەڤ تێگەهە میکانیزما هزرا مرۆڤی ئاشکرادکەت. درۆمانا "دەراڤێ تەنگ"دا رۆماننڤیسی ژ دەرازینکەکا وەهمی دەستپێکریە کو بەرهەمێ هندەك بارودوخێن جڤاکی بۆ تێدا ژیایێ هەروەکی دسەرێ قارەمانیدا پەیدابوو، دەمی وی ڤیایێ لەشکەریا عێراقێ بجه بهێلیت و بچیت چیایێ بگەهیتە رێزێن پێشمەرگەیێ، دیارە ئەوا "رویکەشی" کوهلیبوی ود ئاشوپا خوەدا وێنەکری لسەر ئێك رێزییا نەتەوەی ل چیایێ وەسا نەبوو، چونکی وەکی کارڤەدانەك بۆ دروست بوو و چارەکا دی زڤریڤە رێزێن لەشکەرێ عێراقێ. کەواتە دبیت "رویکەش" دهزرا خوە دا یێ جێگیربیت بەلێ (ئەوێ دی) یێ بەرامبەر یێ جودا بیت د هزر و بوچوینێن خوەدا. د دیالوکەکێدا دگەل خالەتا خوە دبێژیت : ((خالەت، نەوێرێ یە ونەڤێرێ، ئەز لێڤەبوم، ئەز ناچم چ ئەردا، دێ ل ڤێرێ هەیامەکا دی خۆ گرم، هەتا ئەز رێکەکێ دبینم، دێ زڤرمەڤە. ئەز دبێژم ئەز نەشێم ل گەل چ ژ ڤان جوینێت هەنێ ب قەتینم ب ڤی دەست وداری...))(19). دبیت دڤێ نموونێدا ئایدیۆلۆژیا دروستا قارەمانی نەهاتبیت دیارکرن، بەلێ دیاردبیت کو جوداهیا بیروباوەران دناڤبەرا وی وئەوێ دیتردا یاهەی وئەو جوداهیە ئەگەربوو کو پەیوەندیێ بپێشمەرگەی نەکەت، ئانکو دمیانا دانوستاندنکرنا وی دگەل ئێك ژ وان لایەنێن سیاسی یێن دسەردەمێ شورەشیدا فاکتەر بوو کو هزرا چوون بۆ چیایێ بگهوریت و بزڤریتەڤە باژێری.

2 .2 ستراکچەرا ئاینی

ژ ساخلەتێن هندەك جڤاکان تێکەلبوونا پرنسیپێن ئاینی وئایدیۆلۆژەتێن مرۆڤانە و هەردوو بهەڤرا وەکو کارەکێ ریالیتی یێ ئاراستەکری بۆ سلوکێ جڤاکی دهێنە پێش و ئەزمونەکا پێکڤە ژیانێ بەرچاڤ دکەن. دڤێ چەندێدا یا بزەحمەتە جوداکرن دناڤبەرا بیروباوەرێن ئاینی و پرنسیپێن دونیایدا بهێتکرن، چونکی تێکست ویاسایێن هەردوو جیهانا هێزا خوە یا هەی ((دگەل پێشکەفتنا جڤاکێ مرۆڤی، وئالوزییا ستراکچەرا وێ وهەمە جورییا کار ورۆلێن وێ یێن جڤاکی شێوەکێ جودا یێ هزری پەیدادبیت، هەروەکی جودابونا سیستەمێن ئاینی ژ سیستەمێن ئایدیۆلۆژی))(20) ل ڤێرَ نەسقا ئایدیۆلۆژی هەبوونا خوە یا سەربەخۆ ژ نەسقا ئاینی وەردگریت، بەلی مەرج نینە هەمی دەما ئەو جودابوونە دناڤبەرا هەردوو تەوەرا دا یا ئەرێنی بیت بەلکو دبیت تایەکێ نەرێنی و خراب و تیرورستی ژی ب خوەڤە بگریت؛ چونکی هەبوونا بیرو باوەرێن جودا ژ لایێ ئاینی ودهەمان دەمدا ژ لایێ ئایدییۆلۆژیدا دێ ئەنجامێن هەڤدژ ل دوویف خوە هێلیت. د کەڤندا مزگەفت ودیر وکنیشتە جهێن فێرکرنێ بوون ب پلە ئێك تاکو قوتابخانە هاتینە هەبوونێ ود وی دەمیدا هەر ئاینەك ولپەی پرنسیپێن ئاینێ خوە زاروك پەروەردە و فێردکرن، بەلێ فیربوونا توندرەوییا ئاینی نە برێکا پەرتوکێن پیروز بوو بەلکو ب رێکا شێوازێ وی کەسی بوویە ئەوێ وانە ب وان زاروکان ددا، چونکی ئاین یێ بێگونەهە ژ هەر هزرەکا توندرەو بەلکو مرۆڤن ئەوا هزرا پەیدادکەن و بڤێ چەندێ ئەوێ دیتر بەرامبەر هەر ئاینەکی دێ یێ جودا وڤەدەربیت. وەکو تیتالەك هنارتنا زاروکا بۆ مزکەفتا وەکی چاڤ لێکرنەکێ بوو لەوما ژی هەکە زاروکی ب دلی نەبوو بچیت ژی ب زۆری دهاتە هنارتن هەروەکی د رۆمانا ناڤبریدا هاتی ((دمالا واندا چ نڤشتوك نەبوون بۆ خۆ ب خوینیت. ژ قورئانێ پێڤەتر. باپیری وی نیشاددا. بەلێ ئەو رێزێت وی ژی دخواندن ژی. چ تێنەدگەهشت و نەدزانی چ دبێژن. ئو هەکە هندەك جارا باپیرێ وی گوتبایێ کا وەرە دەرسا خو ب خوینە کا تە رەهوان کریە، دا هێفکەیێ وەکی ئاڤێ ڤێرا دچوو دخواند. دا یبابیت وی نەدزانی چ ب خوینن و بنڤیسن، باپیرێ وی گوتێ. وەکی من بابێ تە دانایە مزگەفتێ دا فێری خویندن و نڤیسینێ بت، روژەکێ هاتە ڤە و یێ تورە و ناڤ چاڤ گرێ وقەسە دگوتن وی یێ پەرتوك و قەلەم چێکرین. بو ئەو روژ ئێدی رێکا مزگەفتێ نەگرتەڤە))(21). کەواتە تێگەهشتنا ئاینی بۆ زاروکا یا بزەحمەتە لەوما پەیدابوونا لادانا دهزر و بیرێن واندا ژ لایێ مەزناڤە دهێت کرن نەخاسمە ئەو کەسێن تەندرَەو وتێگەهشتنا ئاینی لدەڤ وان یا خەلەت و ئەوێ ئاین بۆ ئایدیۆلۆژێن خوە یێن تایبەت بکارئینای، چونکی ئاین بشێوەکێ سادە بۆ مرۆڤایەتیێ هاتیە وتێگەهشتنا خەلکی سادە ژی هەر ئەوە کو مرۆڤ توشی لادانا ژ رێکا خودێ و پێغەمبەرا نەکەت بەلگە ژی بۆ ڤێ چەندێ مرۆڤ بەردەوام لاڤا ژ خودێ دکەت کو تشتێ باش

بێخیت رێکا وان بۆ نموونە درۆمانێدا هاتیە دەمێ ڤەگێر ژ زار دەڤێ قارەمانێ رۆمانێ "رویکەش" دڤەگێریت دەمێ باژێر بجە هێلای وقەستا گوندی کری کو پەیوەندیێ بپێشمەرگەی ل چیایی بکەت و دبێژیت : ((هندە دوعا دکرن و هندە ئایەتێت قورئانێ ب خوڤە دخواندن دا بێتە پاریزتن ژ دەنگا : باپیرێ من دگوت " یێ ڤان ئایەتا ب خوڤە ب خوینیت چو تشت نەوێرن خو نێزیك ب کەن"))(22). کەواتە "ئەوێ دی" ل دەف قارەمانی دڤی بواریدا ئەو کەسە یێ هزر و بیروباوەرێن وی یێن ئاینی جودا ژ یێن زوربەییا خەلکی ژ لایەکی ڤە و ژلایەکێ دیتر "ئەوێ دیتر" ئەو بیروباوەر وئایەتێن قورئان وپەرتوکێن پیروز و پرنسیپێن ئاینینە ئەوێن مرۆڤی دپارێزن ل دەمێ لاڤاکرنێ.

2. 3 ستراكچەرا رەگەزپەرستی

دیارە کو رەگەزپەرستیا مرۆڤی ل سەر ئاخ و نشتیمانی ئێك ژ وان خالێن ژێك جوداکەرن دناڤبەرا "ئەوێ دی" و "من – ئەز"دا چونکی ژبلی هەڤرکێن ئایدیۆلۆژی توندرەوییا مرۆڤی لسەر پاراستنا رەگەزنامە ووەلاتی خالەکا دیترە، لەوما ژی هەر "ئەوێ دی" دهەر رۆمانەکێدا ب خالا دەستپێکێ بۆ هەڤرکێن رەهندی دهێنە دانان. دبیت د رۆمانێدا بتنێ ئەڤ رەنگێ رەگەزپەرستیێ نەبیت، بەلکو هەبوونا جوداهیێ دناڤبەرا (نێر ومێ) ژیدا ئێك ژ وان خالێن بەردەوام بیت کو هەردەم د هەڤرکییدانە؛ چونکی دهندەك جڤاکێن وەکی یێن کوردیدا دانا بهایێ ب رەگەزێ "نێر" دەرزەکا مەزن یا هەڤرکییا دناڤبەرا هەردوو ڤشادا پەیدادکەت وئەگەرێ ڤێ چەندێ ژی دزڤریتە وێ رەوشەنبرییا هزری یا پاشڤەمایی یا جڤاکێ کورد تێدا بوری هەروەکی قارەمانێ رۆمانێ دبێژیتە دایکا خوە کو ددیالوکەکێ دانە لسەر سەپاندنا رەوشت وتیتالان دبێژیت : ((دادێ دڤێت ئەز ژێبرکەم. ل ڤی وەلاتی یا ل سەر ئەنیا مە نڤیسایە ئەم گەلەك تشتا ژێبرکەین. دیارە خودێ حەزنەکریە ئەم ب گەهینە ئێك. هندە جارا ئەز دبێژم بابێ وێ حەزناکەت، بەلێ پا دبێژن ئەڤەژی رزقە. خوزی دادێ کچکێت مە دوەسا نەبانە، ئەڤ ترسە هاڤیت بانە، پیچەکێ بستە ب بانە. وان ژی هزرو رایێت خو هەبانە ئەوژی شیابان تشتێ وان ڤیابا ب سەربلندی گوتبانە و مە ئەڤ تشتە دڤێت. مە ئەڤ مرۆڤە دڤێت، نە هەما ل هیڤێ بن کا دێ کی بەرێ دەرگەهێ وان قوتیت داب دویف ب کەڤن و شوی پێ ب کەن...))(23). ل ڤێرێدا دیاردبیت کو د جڤاکێ کوردیدا –تاکو نوکە هێشتا رەهندێن ڤێ چەندێ یا مای. خوە راو بوچوونێن کچان لسەر بابەتێ شویکرنێ ژی نەدهاتە وەرگرتن و ئەڤە ژی ئێك ژ وان پێشیلکاریایە ئەوا لسەر مافێن وێ دهاتە کرن وەکو مرۆڤ ودهەمان دەمدا زالکرنا ئەوێ دی یە لسەر وێ و هوبوونا جوداهیێ دناڤبەرا هەردوو ڤشاندا.

2. 4 ستراكچەرا فەلسەفی

دیارە کو پیادەکرنا هزوبیرێن فەلسەفی دناڤ ناڤەرۆکا رومانێدا پلە بەرزیەکا رەوشەنبیری و هزرکرنەکا گویر ب رۆمانڤیسیڤە دگەهینیت، ئانکو وی روییێ راستیێ دیاردکەت ئەوا دبێژن کو رۆمان ژی ژ دیالوکێن سقراتی یێن پەیدابووین؛ ئانکو پرسیارکرن لسەر ماهیەتا هەرتشتەکی مرۆڤی بەرەف روناهێن بەرسڤا دبەت وبڤی شێوەی ئەو بەرسڤێن دگەهن هەمی دێ بنە دیتن و گوشەنیگایێن جوداجودا بۆ بابەتی. کەواتە پرسیارکرنا رۆمانڤیسی لسەر هندەك بابەت و هەلویستان ئارمانجەکا دیڤدا لەوما ژی بنیاتێ ڤان پرسیارا دێ بیتە بنواشە بۆ ئەڤراندنا ئاشوپێ وهزرێن بەرفراوان هەروەکی ڤەگێر مونەلوکا روکەشێ قارەمانێ رۆمانێ ڤەدگێریت و پرسیاردکەت : ((... مرۆڤ چ یە؟. ئیخسیرێ گرنژینا جیهانا جوانە، پشتێ چەند شەڤەکا ژ خوشیێ، نزا ژ نەخوشیێ، ژ خەو ڕادبت، خو دبینیت یێ خەندقاندی یە ددەریا بەرزەبوونێ دا، تشتێت دلێ وی دبەرزەنە دناڤ پێلێن وێ دەریا هارو کویردا....))(24). ژبلی لێگەریانا مرۆڤی ل چاوەنیا دەستپێکا پەیدابوونا خوە –کو ئەڤە ب خوە بابەتەکێ دیالێکتیکییە دناڤ ناخێ فەلسەفێدا. بەلێ ئەڤ چەندە دهەمان دەمدا هەولەکە کو لایێ کەسێ بەرامبەر –ئەوێ ڤەشارتی. دیاربکەت چونکی ئەگەر مرۆڤ دژیانێدا نوێنەراتیا (من. ئەز) کو هەردەم ل ماهیەتا خوە گەریایە بکەت ئەو پرسیارو بەرسڤێن فەلسەفی یێن ئەو دکەت و د دگەهیتێ دێ لایێ (ئەوێ دی) بەرچاڤ کەت.

2. 5 ستراكچەرا کەلتوری

پیادەکرنا ئاڤاهیێ کەلتوری پتر لایەنێ نەریت و بیروباوەرێن مللی ب خوەڤە دگریت، ئەڤ چەندە ژی پتر برێکا زمانی وئەو شێوازێ دهێتە گوتن، چونکی دبیت هندەك جارا ژ چارچوڤێ راستیێ دەربکەڤیت وبەرف ئەفسانەیێڤە بچیت، ئانکو بەرامبەر (من.ئەز) ئەو وینێ ئەفسانەیە ئەوێ وەکوچیڤانوك دناڤ کەلتورێ مللەتیدا دهێتن ڤەگێران بۆ نموونە درومانێدا (هوکر) کو هەڤالێ قارەمانییە دبێژیتێ : (رویکەش) ((بیرا تە دهێت وەکی ئەم دچویك دایکێت مە بو مە چیرۆکێت میرزا محەمەدی و دیوی دگوتن. ئەو دێوێ ڕوحا وی دزکێ کرمەکی دا و ئەو کرمێ دنیڤا قودیکەکێ دا و ئەو

doi : 10.25007/ajnu.v7n1a179

قوديكا دزكێ غەزالەكێ دا و ئەو غەزالا دبنێ بەحرێ دا. گاڤا میرزا محەمەد دگەهشتە کرمی و کوشت. دیو ژی دا ل جهێ خو مریت. ئەز دبێژم ڕوحا مە ژی یا دبەرو تراشێت مەرا، گاڤا مە ژێ دویرکەن دێ مرین))(25). دبیت ئەڤ نموونا ڕۆمانڤێسی ژ ئەنجامێ کاریگەربوونا وی ب کەلتورێ مللەتێ وی هاتبین ودبیت ژی ڤەگێرانەکا ب مەرەم بیت کو ئاماژەبکەت ب وێ چەندێ کو کەلتورێ مللەتێ وی یێ دەولەمەندە ب ڤان چورە ئەفسانا وئەڤە ژی ئەنجامەکێ باشە؛ چونکی نیشاندانا دەولەمەندیا مێژوو وئەدەبیاتێن کوردی پیشان ددەت. یا گرنگ دڤی ستراکچەریدا ئەوە کو (ئەوێ دی) بویە ئەو بێ ئومێدی ئەوا قارەمان وکارەکتەرێن ڕۆمانێ بەرامبەر پاشەروژا مللەتێ خوە وکەیسا نەتەوەیی کەتیە تێدا وئەگەرێ ڤێ چەندێ ژی دزڤریتە نەبوونا وێ ئێکگرتنا پێدڤی یا ڕیزێن کوردی ونەبوونا ئێکەتیێەکا ئورگانیزمی دناڤبەرا وان هەمی لایەنێن دەست ب هەلگرتنا ئالایێ نەتەوایەتی کری.

2. 6 ستراکچەرا چینایەتی

یا خۆیایە کو ڕۆمان ژ وان ژانرێن ئەدەبیە ئەوا بوویە خودیك بۆ ڕەنگڤەدانا ژیان و ژیارا هەر جڤاکەکی، لەوما ژی پێکهاتەیا جڤاکی فاکتەرەکێ یاریدەرە بۆ ئەفراندنێ نەخاسمە بۆ وان کەسێن ئاراستێن ڕەخنەی لدەڤ د زیق، چونکی دبینن ئەوێ دی بەرامبەر وان هەمی ئەو دابەشبوونا جڤاکیە ئەوا لسەر تەخە وچینێن جودا پەیدابووین. لەوما ژی بپێکهاتا سەرەکیا سەرخانا جڤاکی دهێتە نیاسین وئەڤ چەندە دتیورا (جورج لوکاتش، میخائیل باختین) ب شێوەکێ بەرچاڤ هاتیە پیادەکرن وباختین دبێژیت : ((ڕۆمان ڕەنگڤەدانا هەمی ڕەهند وچینێن جڤاکیە، لەوما من دڤێت ئەز هشیارێ خودێ خوە بم وبزاڤێ بکەم خوە د چاڤێن ئەوێ دیتر –کەسێ دیتر. دا ببینم، دمیانا چاڤێن وێ چینا جڤاکیدا ببینم ئەوا نوێنەراتییا من دکەت))(26). پشتی کو هەر ئێك ژ فورمالیستان و بونیاتگەران گەهشتین وێ چەندێ کو دەقێ ئەدەبی یێ گرتییە بەرامبەر خوە ب خوە، بەلێ هندەك ژ بونیاتگەرا پشت بەستن لسەر بوچوونەکا چوداتر کر ژ وان ژی لایەنگرێن "لوسیان گولدمان" کو فەزڤراندنا گرنکیدانێ ب مێژوویێ وستراکچەرا جڤاکی دینەموێن سەرەکێ بەرهەمێ ئەدەبیە ودیارکریە کو (هەمی جورێن ئەفراندنا و ژوان ژی یێن روشنبیری و ئەدەبی ژئەنجامێ گوشەنیگایەکا جیهانەکا ئاڤایە پیادەکرنا چین یا کومەکا جڤاکی دکەت)(27). کەواتە دابەشکرنا چڤاکی لسەر تەخێن دەولەمەند و ناوەند وهەژارن کەرستەکێ ئامادەبوو بۆ ڤیسەر ورۆماننڤیسێن کورد نەخاسمە کو (بەگ و ئاغا و دەرەبەگا) ساخلەتێن سەرەکی یێن پێکهاتەییا جڤاکێ کوردی کو قوناغ بۆ قوناغێ هاتیە ڤەگوهاستن –تاکو ڤی سەردەمی کاریگەرییا خوە یا لسەر هەمی بواران هەی چ سیاسی یان جڤاکی. چونکی جڤاکێ کوردی جڤاکەکێ خیلەییە (عەشائرییە) لەوما ژبلی زالبوونا داب ونەریتان ژ لایەکیڤە ژ لایەکێ دیترڤە زالبوونا وان و دەست دانانا ئاغا و بەگان لسەر مولکێ خەلکێ هەژار. ئەڤە هەمی وێنێن ڕەنگڤەدەرن د ڕومانا (دەراڤێ تەنگ)دا کو (ئەوێ دی) بەرامبەر تەخا هەژاران ئەو بەگ وئاغابوون ئەوێن د قوناغێن دیرۆکی یێن ستەما خوە بسەر هەمان خەلك وملەتێ خوەدا سەپاندی هەروەکی درومانێدا هاتی : ((هەوە ب خێرا ئەڤی شەری دەلیڤا خو دمروڤێت ژارو و دەست تەنگ ڕا دیت، یێت وەکی تە دڤێت ئەڤ شەڕە درێژبیت دا هێش خڕ کەن و ڤێك ب ئێخن، هندەکێت دی یێت هەین دڤێت شەڕ درێژبیت، دا هندی دساخبن پێت وان دستویێت خەلکی ددانای بن، ئێا موزنیێ ئەوێت گرتین، وان دڤێت هەر ب مینن شاە ومیرو سەرکێش و فەرماندار، ل نك وان نەیا فەرە کا دێ سەرکێشێت کێ بن، یا وان لێ یە، خو بلا بن دەستێت وان ڕەفدێت دەوارا ودەهبە و بەڕازا بن، یا فەر ئەوە ئەو خو ل سەر تەخت وکورسیکا پەحن کەن...))(28). دیاردبیت کو ئەو ڕەفتارێن هندەك ژڤان مەزنێن کورد بەرامبەر مللەتێ خوە یێ کورد کری پێخەمەت پاراستنا بەرژەوەندیێن خوە یێن تاککەسی خالەکا نەرێنی دمێژوویێدا تومارکریە. وهەر ئەڤە بوویە کو هەڤرکیەکا بەردەوام دناڤبەرا (ئەوێ دی) یێ ئاغا ودەولەمەند ودیڤەلانکێ حوکومەتێن گور بگور بەرامبەر (ئەز/من) یێ هەژار و جوتیار.

ئەنجام

پشتی ئەڤ ڤەکولینە ب دوماهی هاتی ئەڤ ئەنجامە خویا بوون :

1. گرنگیدانا بسپورێن دەروونی ب "خودی" هاتە دان ودمیانا ڤیسینێن واندا دیاربوون مینا فرویدی ودیارکریە کو خود یێ تێکەلکریە دگەل ئاراستێن دینامیکی ئانکو دشێت پاراستنێ لسەر خودێ بکەت ودهەمان دەمدا ل "ئەوێ دی" بگەرهیت لەوما دەروون ب کیانەکێ گرێانە دهێتە هژمارتن ونوێنەراتیا ڕەوشتێ مرۆڤی دکەت ورەوشت ژی لایەنگریا واقعێ دەرەکی یێ "خود" دکەت. بشێوەکێ گشتی یا مژدارە خود ناهیت دیتن ئەگەر دمیانا ڕەوشت و ڕەفتارێن مرۆڤیدا نەبیت وهەر ئەڤە ئەگەربوو کو گەلەك زارافێن هەڤ واتا بەرامبەر بهێن دانان مینا (دەروون، خود، ئەز، مرۆڤ، تاککەری..).

doi : 10.25007/ajnu.v7n1a179

2. رۆمان وەکو ژانرەکێ ئەدەبی ژ لایەکێڤە گرێدای مونولوکییە دگەل " ودهەمان دەمدا دیالوکە بەرامبەر کەسەکێ هەڤتەریێ وی بیت و ئەڤە ژی ئێك ژ رێکێن خوە بەرزکرنا "خود"یە، لەوما ژی ئەڤ بەرزبوونە لێگەریانە ل خوە و ناسناما خوە و دیارکرنا ئاراستا خوە بەرامبەر "ئەوێ دی".

3. رۆمان دناڤەرۆکەکا داپوشی وڤەشارتیا خوەدا هەلگرا ساخلەتێن"خودی"یە نەخاسمە دگوشەنیگا رۆماننڤیسیدا، چونکی ئەو ئاراستا هزری و ئایدیۆلۆژی وجڤاکی یا کارەکتەری دەستنیشان دکەت و وێنێن وان دکێشیت.

4. (ئەز، من، خود) د رۆمانا (دەراڤێ تەنگ) لسەر دوو بنەما وئاراستا هاتیە دانان ئەو ژی ئاراستەك دەربرینێ ژ هەڤرکێن شارستانی و سیاسی و جڤاکی یێن مرۆڤێ کورد دکەت و یادیتر لێگەریان ل هەبوون و خوەدیتن ژ بەرزەبوونێ وچەسپاندنا ناسناما نەتەوەییا خوە بەرامبەر ئەوێ دی.

5. رومانڤێس شیایە د میانا رۆمانێدا ڤەگێرانا دوالیزمی یا "ئەوێ دی/ ئەز" بکەت چ وەکو جمناڤ بکارئینابیت یان بشیوەکێ راستەوخۆ دمیانا ڤەگێرێ هەمیشتزاندا دەربرییت.

6. رۆماننڤێس شیایە دمیانا هندەك کارەکتەراندا پیادا بارودوخ و کەلتۆر و لایەنێ جڤاکی وهەبوونا جوداهێن ئایدیولوجی یێن تاکی کورد دماوێ سالێن هەشتیاندا بەرامبەر کەیسا کوردی ژ لایەکێڤە وبەرامبەر دەستهەلاتا حوکمدار یا وی سەردەمی ل عێراقێ ژ لایەکێ دیترڤە ودچارچوڤێ هەبوونا هزری دناڤبەرا قارەمانێ رۆمانێ و "ئەوێ دیتر" کو مەرەم ژێ ئەو پێشمەرگە و جەنگاوەرێن دوی ماوەیدا ل چیایێن کوردستانێ بەرەڤانی ژ کەیسا کوردی کر لسەر چاوەنیا پیادەکرنا مێشك و لوجیکی وچاوەنیا رەفتارکرنا مرۆڤی بەرامبەر دوزا نەتەوەی.

ليستا ژێدەرا

1. پەرتوك

أ. پەرتوك ب زمانێ کوردی

1. کەریم جەمیل بیانی، دەراڤێ تەنگ، رۆمان، دەزگەهێ روشنبیری و بەلافکرنا کوردی. عێراق، 1988.

ب. پەرتوك ب زمانێ عەرەبی

1. ادوارد سعيد، (2004)، تأملات حول المنفى، الطبعة الاولى، دار الاداب، بيروت.
2. اندرية لالاند، موسوعة لالاند الفلسفية، (2001)، تعريب : خليل احمد خليل، المجلد الاول، الطبعة الاولى، منشورات عويدات، بيروت.
3. جان بول سارتر، (1966)، الوجود والعدم (بحث فى انكولوجيا الظاهراتية)، ترجمة : عبدالرحمن بدوى، الطبعة الاولى، منشورات الاداب، بيروت، دار الافاق للنشر والتوزيع القاهره.
4. عبدالباسط عبدالمعطى، (1998)، اتجاهات نظريه فى علم الاجتماع، سلسله عالم المعرفه، رقم (44)، الكويت.
5. عبدالله ابراهيم، (2003)، السرديه العربيه الحديثه. تفكيك الخطاب الاستعمارى، الطبعة الاولى، المركز الثقافى العربى، دار البيضاء.
6. عبدالله السيد ولد أباه، (2002)، منظومة القيم بين مقتضيات الكونية وحق الاختلاف، الحوار الثقافي الغربي الاوربي، معهد العالم العربي، باريس.
7. عبدالله العروي، (1993)، مفهوم الايديولوجيا، المركز الثقافي العربي، دار البيضاء، المغرب.
8. عبدالواسع الحميرى، (1999)، الذات الشاعرة فى الحداثه العربية، الطبعة الاولى، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر، لبنان.
9. على بن الحسن الهنائي، (1988)، المنجد فى اللغة، المحقق : أحمد مختار عمر، ضاحى عبدالباقى، الطبعة الثانيه، عالم الكتب.
10. فيلهو هارلى، (2002)، صوره الآخر العربى ناظراً ومنظوراً اليه، تعريب : الطاهر لبيب، مركز دراسات الوحده العربية، بيروت.
11. قحطان الظاهر، (2002)، مفهوم الذات بين النطرية و التطبيق، دار وائل، الاردن.
12. لوسيان غولدمان، (1986)، المنهجية في علم الاجتماع الادبي، ترجمة : مصطفى المسناوي، الطبعة الاولى، دار الحداثة، بيروت.
13. مصطفى فهمي، (1987)، الصحة النفسية (دراسة فى سايكولوجية التكييف)، الطبعة الثانية، مطبعة الخانجى، مصر.
14. ميخائيل انوود، (2000)، معجم المصطلحات، ترجمه وقدمه وعلق عليه : إمام عبدالفتاح إمام، المجلس الاعلى للثقافه، مصر.
15. ميخائيل باختين، (1981)، المبدأ الحوارى عند تزفيتان تودوروف، ترجمه : فخرى صالح، المؤسسه العربيه للدراسات والنشر، بيروت.
16. نبيل رمزى، (2000)، علم اجتماع المعرفه، الجزو الثانى، الطبعة الاولى، دار الفكر الجامعى، اسكندريه.
17. نوال مصطفى ابراهيم، (2008)، المتوقع واللامتوقع فى شعر المتنبى(مقاربة نصية فى ضوء نظرية التلقي والتأويل)، الطبعه الاولى، دار جرير للنشر، عمان.
18. يوسف كرم، (1979)، تاريخ الفلسفه الحديثه، الطبعة السادسه، دار المعارف، مصر.

پەراوێز

1. قحطان الظاهر، مفهوم الذات بين النطرية والتطبيق، دار وائل، الاردن، 2002، ص20.27.
2. عبدالله السيد ولد أباه، منظومة القيم بين مقتضيات الكونية وحق الأختلاف، الحوار الثقافي الغربي الاوربي، معهد العالم العربي، باريس، 2002، ص258.
3. عبدالواسيع الحميري، الذات الشاعرة في الحداثة العربية، الطبعة الاولى، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر، لبنان، 1999، ص12.
4. ميخائيل انوود، معجم المصطلحات، ترجمة وقدمه وعلق عليه : إمام عبدالفتاح إمام، المجلس الاعلى للثقافة، مصر، 2000، ص237.
5. اندرية لالاند، موسوعة لالاند الفلسفية، تعريب : خليل احمد خليل، المجلد الاول، الطبعة الاولى، منشورات عويدات، بيروت، 2001، ل118.
6. عبدالباسط عبدالمعطي، اتجاهات نظرية في علم الاجتماع، سلسلة عالم المعرفة،الكويت، رقم (44)،1998، ص358.
7. فيلهوهارلى، صورة الآخر العربي ناظراً ومنظوراً اليه، تعريب : الطاهر لبيب، مركز دراسات الوحدة العربية،بيروت، 2002، ص55.
8. جان بول سارتر، الوجود والعدم (بحث في انطولوجيا الظاهراتية)، ترجمة : عبدالرحمن بدوي، الطبعة الاولى، منشورات الاداب.بيروت، دار الافاق للنشر والتوزيع، القاهرة، 1966، ص86.100.
9. علي بن الحسن الهنائي، المنجد في اللغة، المحقق : أحمد مختار عمر، ضاحي عبدالباقي، الطبعة الثانية،عالم الكتب، 1988، ص563.
10. مصطفى فهمي، الصحة النفسية (دراسة في سايكولوجية التكييف)، الطبعة الثانية، مطبعة الخانجي، مصر،1987، ص113.

doi : 10.25007/ajnu.v7n1a179

11. نوال مصطفى ابراهيم، المتوقع واللامتوقع في شعر المتنبي(مقاربة نصية في ضوء نظرية التلقي والتأويل)، الطبعة الاولى، دار جرير للنشر، عمان، 2008، ص48.
12. هةمان ذيَدةر، ل48.49.
13. ادوارد سعيد، تأملات حول المنفى، الطبعة الاولى، دار الاداب، بيروت، 2004، ص43.
14. عبدالله ابراهيم، السردية العربية الحديثة. تفكيك الخطاب الاستعماري، الطبعة الاولى، المركز الثقافي العربي، دار البضاء، 2003، ص71.
15. دەراڤێ تەنگ : یا رۆمانڤێس (کەریم جەمیل بیانی) د سەرژمێرییا وان رۆمانێ ل دهوکێ دەرکەتین هەر ژ دەستپێکی تاکو نوکە ئەڤ رۆمانە ئێکەم رۆمانا کوردیە ل دهوکێ دهێتە هژمارتن ل سالا 1988 ژ لایێ(المکتبة الوطنیه. بغداد) دەرکەتیە وچاپ بوویە، دیارە ژی کو بەری ڤێ سالێ ئەڤ رۆمانە پەیدابوویە چونکی ل سالا 1985 خەلاتێ دووێ یێ (قادسیة صدام) وەرگرتیە و ژ(66) بەرپەرا پێك دهێت دگەل دابەشکرنا رۆمانێ بۆ سەر (11) بەربەندا، رۆمان رەنگڤەدانا هندەك رووداناپە دکەت کو گەنجەکێ باژێرێ دهوکێ تێدا قارەمانێ رۆمانێیە ئەڤ گەنجە د سەبورەکا دناڤبەرا هەلبژاتنا ژیانا پێشمەرگاتی و ژیانا لەشکەریا عێراقێدا دژیت وهەبوونا ئایدیۆلۆژیێن جودا و ئەو هەڤرکین هەمی لایەنێن ژیانێ ب خوەڤە دگریت. هەروەسا رۆمانڤێس شیایە وێنێ جڤاکێ کوردی دسەردەمەکێ دیار ودەستنیشانکریدا بێخیتە بەرچاڤێن خاندەڤانا بتایبەت ئەو داب و نەریت وسیستەمێ ئاغا و بەگا و دەرەبەگاتیێ پتر ژ ستەمکارییا رژێمێ مللەتێ کورد چەوساندی. د رۆمانێدا گەلەك رووێن (ئەوێ دی) بەرامبەر قارەمانی هەبوون بەلێ ئەو هەمی (ئەوی دی) نەشیا زالکرنێ لسەر باوەری و ئایدیۆلۆژیەتا وی بکەت. دبەرپەرێ(8.9) یێ ڤەکولینێ هندەك ژ رۆمانێ ب کورتی هاتیە بەحسکرن.
16. عبدالله العروی، مفهوم الايديولوجيا، المركز الثقافي العربى،دار البيضاء، المغرب، 1993، ص103.104.
17. دەراڤێ تەنگ، کەریم جەمیل بیانی، رۆمان، دەزگەهێ روشنبیری و بەلاڤکرنا کوردی. عێراق، بەغدا، 1988، ل6.
18. يوسف كرم، تاريخ الفلسفه الحديپه، الطبعة السادسه، دار المعارف، مصر، 1979، ص301.
19. دەراڤێ تەنگ، کەریم بیانی، رۆمان، ل42.43.
20. نبيل رمزى، علم أجتماع المعرفه، الجزو الپانى، الطبعة الاولى، دار الفكر الجامعى، الاسكندريه، 2000، ص48.
21. دەراڤێ تەنگ، کەریم بیانی، رۆمان، ل4.
22. هەمان ژێدەر، ل33.
23. ژێدەرێ بەرێ، ل33. هەروەسا تەماشەی لاپەرێن (47،49،61) بکە بۆ هەمان مەرەم لەور (فەلسەفا ژین و مرنێ).
24. هەمان ژێدەر، ل23.24.
25. ژێدەرێ بەرێ، ل10.
26. ميخائيل باختين، المبدأ الحوارى عند تزفيتان تودوروف، ترجمه : فخرى صالح، المؤسسه العربيه للدراسات والنشر، بيروت، 1996، ص69.
27. لوسيان غولدمان، المنهجيه فى علم الاجتماع الادبى، ترجمه : مصطفى المسناوى، الطبعه الاولى، دار الحداپه، بيروت، 1981، ص8.
دەراڤێ تەنگ، کەریم بیانی، رۆمان، ل53.54.

doi : 10.25007/ajnu.v7n1a179